

Nedan t.v. *Cirkusmusikanter*, tornålsgravyr 1951, 173×209 mm
 Nedan. *Självporträtt på stol*, tornålsgravyr 1951, 329×246 mm
 T.h. *Place de la Gare*, tornålsgravyr 1950, 179×282 mm

Einar Persson

Einar Persson föddes i Hagfors 1918, son till Torsten och Maria Persson. Föräldrarna arbetade i järnverket, och där skulle också sönerna Holger och Einar börja efter avslutad folkskola. Inte långt från hemmet låg Folkets Park, och på sommarkvällarna hördes musiken från dansbanan tydligt. Grannar, fast på andra sidan Uvån, var Bengt och Greta Nilsson, Monica Zetterlunds föräldrar. Bengt Nilsson hade bildat dansbandet Sonora tillsammans med brodern Lars.

Både musiken och lusten att teckna kom tidigt in i Einar Perssons Liv. Tio år gammal fick han tbc och måste stanna hemma från skolan i drygt ett år, men han kunde vårdas i hemmet och slapp därför sanatorievistelse. Skolkamrater kom med läxorna, och när de var gjorda kunde han teckna så mycket han ville. Hans lust att teckna hade tidigt uppmuntrats av hans skollärare.

Då Einar var elva år beställde han, utan föräldrarnas vetskap, en altsaxofon från en musikhandel i Karlstad. Den kostade 400 kronor, mycket pengar för en industriarbetarfamilj. Men med hjälp av mormodern Stina blev Einar ägare till det vackra instru-

mentet, som han ofta sett och hört vid dansbanan i Folkets Park. Nu lärde han sig spela och läsa noter, och blev en mycket ung saxofonist i Sonora.

1939 rådde högkonjunktur i Sverige. Krigsindustrin satte fart på produktionen, och Bofors i Karlskoga behövde arbetskraft. Veckan före midsommar det året flyttade den ständigt tecknande altsaxofonisten Einar Persson från Hagfors och Sonora ner till Karlskoga och dansbandet Dixie, värvad av orkesterledaren Nils Hahne med löfte om dels spelning i Dixie, och dels arbete i Bofors! Midsommaraftonen 1939 spelade Einar Persson för första gången med Dixie, och veckan efter började han som svarvare vid vapensmedjan i Bofors.

Efter några år som musiker, och i skiftande yrken inom industrin, blev han musiker på heltid. Hans musikkollegor beskriver honom som mycket teknisk. I december 1942

reste Dixie till Stockholm för att delta i en landsomfattande orkestertävling på Nalen. Det blev både kvalificerings-, semifinal- och finalomgång för Dixie! Finalen ägde rum på Konserthuset den 7 december. Vann gjorde Andy's från Borlänge med Hans Olof »Putte« Wickman på klarinett, på andra plats Stig Nedlers från Stockholm med Simon Brehm på kontrabas. Dixie kom på tredje plats, en stor framgång för »den populära orkestern från den dansanta staden i Värmlandsskogen«.

1943 började Einar Persson i orkestern i Gösta Bernhards Casinorevy, och följde med på en lång turné genom Sverige. Han fick också göra affischerna till revyns föreställningar. När turnén var slut reste Einar och fästmön Helga Jordan till Skåne för arbete och studier. Ett engagemang på Grand Hotell i Lund 1945 innebar nämligen att Einar Persson kunde vara elev på Skånska Målar-skolan i Malmö på dagarna, och spela i Lund på kvällarna. Einar Persson har aldrig saknat energi.

1946 kom Einar Persson tillbaka till Värmland och Karlskoga, och samma år fick han förstapriset i NKI-skolans teckningstävling »Kan ni teckna en profil«. Einar Perssons bidrag skiljde sig från de andra pristagarnas, bland annat genom att han tecknat

sin modell, fästmön Helga, i helfigur. I juryns motivering fanns formuleringar som skulle bli vanliga i beskrivningar av Einar Perssons teckningar och grafik: »känslighet i linjen« och »karaktersiseringsförmåga«. Prissumman, 1000 kronor, var naturligtvis stora pengar.

I sin debututställning i Karlskoga i januari 1947 visade Einar Persson 35 teckningar och 15 målningar. Modeller, porträtt, självporträtt, stilleben, landskap. Bland de relativt små målningarna fanns landskapsbilder med ett impressionistiskt måleri fyllt av årstidernas skiftningar i ljus, värme, dofter. Målaren Einar Persson skulle snart komma att förändras, och redan året därpå kunde recensenterna konstatera att det ljusa impressionistiska var borta. Måleriet hade förändrats mot en kubism med en mörkare färgskala. Recensionerna var mycket positiva, och särskilt stort intresse ägnades hans teckningar, som i *Karlskoga Tidning* beskrevs som »mycket skickligt gjorda« med »utomordentlig känsla för linjer och former«.

som var svårt att glömma. Sveriges isolering var bruten och gränserna öppnades. Paris hägrade. Här fanns museerna och den nya konsten. Det man tidigare lärt känna genom tidskrifter och böcker kunde nu studeras, upplevas, på plats.

Efter många incidenter och flera punkteringar anlände paret till Paris, och hyrde ett rum på Rue de Richelieu, en gata där både Balzac, Molière och Voltaire haft adresser. Louvren besökte de ofta, nästan varje dag. På nyinvidga Musée National d'Art Moderne

såg de målningar av Picasso, de första av hans målningar som införlivats i den franska statens samlingar. Även Pierre Bonnard, som avlidit i januari detta år, var rikt representerad på museet, och det var mötet med Bonnards känsliga kolorism som blev Einars stora upptäckt på den här resan.

Betydelsefullt blev även mötet med den franska fauvismen. Som hos Bonnard fanns här inriktningen på färgens uttrycksmöjligheter och dekorativa verkan, men också en kraftfull ornamental och expressiv förenkling i teckningen. Jag tror att även det här mötet kom att spela en viss roll för Einar Persson, åtminstone på sikt. Han har nämnt speciellt en i den kort-

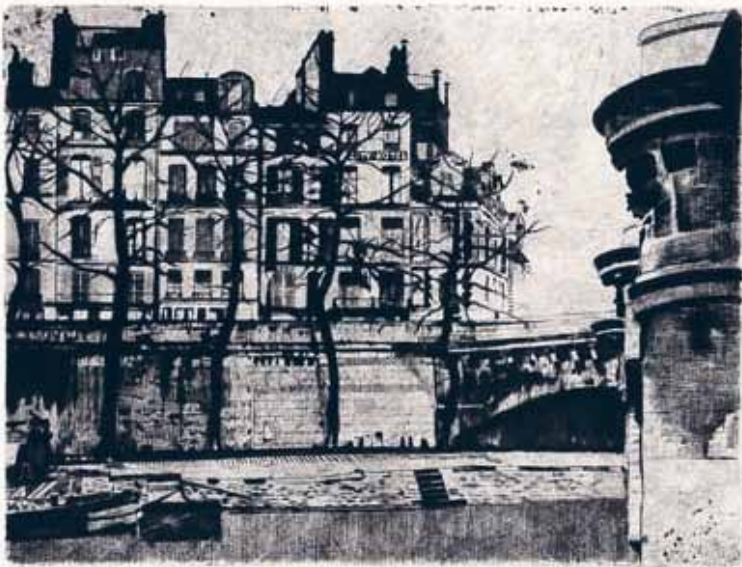
livade gruppen: Vlaminck, med sitt spontana bruk av färger i växlingar mellan orange, blått, grönt och rött.

Triel-sur-Seine, en liten stad nordost om Paris, blev nästa anhalt, och här tillbringade de resten av tiden i Frankrike. Dagboken fylldes med nya teckningar från Paris, dit de ibland reste över en dag för att besöka utställningar och handla material. Dagarna före hemresan i augusti 1947 gjorde Einar en mängd teckningar från Triel, bland annat av den bombskadade medeltida kyrkan med sitt gotiska skepp och glasmålningar från 1500-talet. Men det mest bestående minnet

från Triel blev det lilla hotellet vid Place de la Gare, och när Einar tre år senare började arbeta med grafik blev tornålsgravyren *Place de la Gare* hans första grafiska blad.

Då 1949 års *Unga tecknare*-utställning öppnades på Nationalmuseum meddelades att årets vinnare av stipendiet till Maria Leander-Engströms minne var den 30-åriga musikern Einar Persson från Karlskoga.

tecknare-utställningen och stipendiet 1949 betydande, inte minst genom mötet med Ragnar Hoppe, konstskribent och intendent vid Nationalmuseum. Hoppe bidrog i hög grad till att Einar började med grafik – genom uppmuntran och hjälp med att anskaffa material: plåtar, färg, nålar, papper. Einar lärde sig snart det grafiska hantverket, de tekniska och materiella arbetsproces-

1947 deltog Einar Persson också, för första gången, i »Unga tecknare« på Nationalmuseum. Hans fem inskickade teckningar blev antagna, och samtliga såldes. En av köparna var kronprins Gustaf Adolf som bestämde sig för en ren enkel linjeteckning, *Modell på stol*. Teckningen kom några år senare att användas som utgångspunkt för en av Einars tidiga tornålsgravyrer.

Sommaren 1947 reste Einar och Helga på motorcykel ner genom det krigshärjade Europa till Paris. En resa utförligt dokumenterad i en tecknad och skriven dagbok i stort format. Många år senare berättade han att han ville teckna allt, och dagboken kom till slut att innehålla över femhundra teckningar: människor, hus, landskap. Snabba observationer och anteckningar möter genomarbetade iakttagelser och betraktelser. På sin resa genom förödelsen såg de mycket

Stipendiet på 1000 kronor var avsett för resor inom och utom Sverige. Prisutdelare var kronprins Gustaf Adolf som köpte ytterligare en teckning av Einar Persson, medan Nationalmuseum köpte två. Konstkritikern Nils Palmgren associerade till Dürer, och jämförde Einar Perssons blomsterstillben med Stig Borglinds arbeten. Efter uppmärksamheten kring *Unga tecknare* gjorde Einar och Helga sin andra resa till Frankrike, men nu med tåg. Slutmålet var Banyuls-sur-Mer vid kusten söder om Perpignan, inte långt från spanska gränsen. Här fanns en liten svensk koloni av konstnärer med bl.a. Sven Ljungberg och Ann Margret Dahlgvist Ljungberg. Här träffade de också Bengt Arkö, målare från Stockholm, som Einar skulle komma att ställa ut tillsammans med några år senare.

För Einar blev konsekvenserna av *Unga*

serna, helt på egen hand. Han ägnade stor uppmärksamhet åt hantverkets traditioner och möjligheter under de första årens arbete med de koppargrafiska teknikerna som han skulle komma att koncentrera sig på. Sin kunskap skaffade han sig inte utan förebild-

Ovan. *Victoria Station*, etsning 1954, 216 × 300 mm
T.v. *Pont Neuf*, tornålsgravyr på zinkplåt 1951, 162 × 213 mm

er, men utan lärare. Einar tror att gjorde han sina första försök med torrnålsgravyr i början av 1950.

Tornnålsgravyren, en till synes enkel metod, passade tecknaren Einar Persson. Det minutiösa detaljarbetet och den känsliga linjen i hans första grafiska arbeten kan kännas igen från hans teckningar. De närmaste åren gör Einar Persson många grafiska blad med motiv från resor i Frankrike och från den vardagliga verkligheten här hemma: landskap, stadsbilder, stilleben och porträtt. Bland musikerporträtten finns också cirkusmusikanter, ty som nyinflyttad i Karlskoga bodde Einar granne med Cirkus Mijares-Schreiber med sitt permanenta cirkustält byggt i trä.

Som grafiker nämns Einar Persson för första gången i en recension hösten 1950 i *Dagens Nyheter* i samband med att Örebro läns konstförening firade sin tioåriga tillvaro med en stor jubileumsutställning. Yngve Berg konstaterade att »grafiken har ett par representanter värda att notera i Börje Sandelin och Einar Persson«.

Hösten 1952 gjorde Einar Persson och Bengt Arkö en uppmärksam utställning på Galleri Aesthetica i Stockholm, Einar med grafik, Bengt med målningar. Einars grafik bestod nu inte bara av torrnålsgravyrer utan också av etsningar, bl.a. *Fåglar och döda träd*, en linjeetsning gjord samma år. Upplagan var beställd av *Folket i Bild*, och bladet visar två expressivt tecknade träd, helt avlödade och nästan utan grenverk. Landskapet är ödsligt och dramatiken stegras genom de svarta fåglar som kretsar kring de nakna stammarna,

T.v. *Fåglar och döda träd*, etsning 1952, 304 × 283 mm
Nedan. *Interiör, Mijas*, akvatint 1957, 190 × 349 mm

vilka skarpt avtecknar sig mot en tom himmel. Kanske är bilden en reminiscens av resan genom det ödelagda Europa 1947. Einar Perssons grafik är realistisk, men det finns övertoner, och Bo Lindwall skrev i *Aftontidningen*: »hans grafik är levande, intensiv, vare sig han arbetar med rent realistiska motiv eller i kompositioner där stämningar förlänar den exakta iakttagelsen ett suggestivt surrealistiskt uttryck«. Och Eugen Wretholm beskrev i *Svenska Morgonbladet* Einar Persson som »en kall och nykter iakttagare och en mjuk och inträngande psykolog«.

Resor som inspirationskälla har haft stor betydelse för grafikern Einar Persson. De två långa resorna till Frankrike följdes 1954 av ett halvårs vistelse i England, närmare bestämt i Upminster, en timmes tågresa från centrala London. Valet av London var ingen tillfällighet. Men det var inte bara de omtalade impulserna från England på den svenska

Från februari 1954 blev en villa i Upminster både bostad för hela familjen Persson – Einar, Helga och sonen Mogens – och grafikverkstad med plats för koppartryckspress och möjligheter att etsa. Einar tecknade ofta på de stora järnvägs- och tunnelbanestationerna från Sherlock Holmes tid med dess arkitektur av järn och glas, »ojämförliga utsiktsplatser över vanlig vardag«, som Jan Olof Olsson (Jolo) senare skulle beskriva stationerna St. Pancras, Paddington och Victoria Station.

Förutom de ingående skildringarna av storstaden tecknade han i The British Museum på färdigpreparerade plåtar en stor svit bilder av afrikanska masker och skulpturer. Han arbetade ständigt; han tror själv att han gjorde ungefär 200 plåtar under dessa sex månader. Tiden i London innebar alltså intensivt arbete med grafik; grafiska experiment och lust att utforska metodernas möjligheter. Något år tidigare hade han sagt om sin grafik: »Man blir tagen, heltokig, i kopparplåtens och pressens möjligheter.«

I grafiken markerar tiden i London ett tydligt »före och efter«. I sitt måleri hade han varit på väg mot en abstraktion. I Lon-

konstgrafiken som förde honom dit. Einar Perssons uttalande inför resan visar att det inte bara var av konsthistoriska skäl han valde England och London: »För min del fascineras jag mer av den drypande svärtan i de engelska kolgruvedistrikten än av den blommande koloriten i Frankrike.«

don började han arbeta, framför allt i torr-
nål, med uppställningar och figurer i en
långt driven förenkling och stram geome-
trisk uppbyggnad, ofta med en markant för-
delning av vita och svart ytor.

Hemma igen efter Londonresan, och
med de bilder och erfarenheter den gav, del-
tog Einar Persson i flera utställningar, både
med måleri och grafik. Vid en samlingsut-
ställning 1954 i Stockholm, med bland andra
Stig Borglind, Börje Veslén, Folke Gullby
och Karin Persson, konstaterade Ulf Hård af
Segerstad i *Svenska Dagbladet* om Einar Per-
ssons grafik: »Tusenstrecsrealist nu inne på
nya, mer dramatiska vägar«. Yngve Berg be-
skrev i *Dagens Nyheter* Einars kollektion som
»omväxlande realistisk och abstrakt«.

En resa kan ge upplevelser och erfaren-
heter, för bildkonstnärer injektioner av ar-
betslust och impulser till stiluppbrott. I sep-
tember 1957 påbörjade Einar Persson en ny
resa, denna gång en lång tågresan tillsammans
med målaren, tecknaren och grafikern Stig
Olson. Målet var Andalusien på den spanska
sydkusten. All nödvändig utrustning för
att kunna upprätta en fungerande koppar-
trycksverkstad i mindre format fanns med i
bagaget: press, plåt, papper, färg etc. Båda
var inställda på en period av koncentrerat
arbete med grafik. Resan finansierades på
försäljning av den grafik som de skulle kom-
ma att göra. Åttio 'abonnenter' hade betalat
100 kronor var i förskott.

En resa innebär också överraskningar
– positiva eller negativa. Käpparna i hjulet
för de båda konstnärerna var den spanska

tullmyndigheten, som ansåg att lådan med
den grafiska utrustningen var synnerligen
suspekt – och beslagtogs allt! Förmodligen
av den enkla anledningen att man inte hade
den ringaste aning om vad utrustningen var
avsedd för, och inte heller hade lust att ta
reda på det. En besvikelse naturligtvis, men
helt utan material var inte Einar och Stig. I
'handbagaget' fanns nämligen ett trettiotal
mindre kopparplåtar samt färg och nålar, så
när man väl etablerat sig i den lilla byn Mi-
jas, i bergen väster om Malaga, så förvand-
lades badrummet snabbt till grafikverkstad.
Men tryckningen fick förstas vänta till hem-

Nedan. *Stadsbild, Malaga III*, akvatint 1957,
240 × 442 mm

T.v. *Figurer*, torrnälsgravyr 1954, 365 × 100 mm
Botten av sidan. *Bron*, akvatint 1957, 72 × 695 mm

komsten. Efter tre månader reste de hem,
och även lådan med den grafiska utrustning-
en kom så småningom till Sverige, med hjälp
av juridik och diplomati.

För Einar Persson följde en tid då han, lik-
som under tiden i England, tycktes outtrött-
lig vid koppartryckspressen. En svit etsning-

ar och torrnälsgravyrer kom till. Några var
redan påbörjade i Mijas, och avslutades nu
och trycktes; teckningar från Malaga över-
sattes till grafik, och bordet framför fönst-
ret i rummet i Mijas blev utgångspunkt för
en serie stilleben i stora och små plåtar. An-
dra motiv varieras på samma sätt, t.ex. som

i *Stadsbild, Malaga*, och bildar sammanhängande serier och bildberättelser.

Einar Perssons grafik är så gott som utslutande torrnålsgravyrer, hård- och mjukgrundsetsningar eller akvatintetsningar. Ofta har han använt sockerakvatint, kanske för att betona det måleriska. Hans målningar blir mot 50-talets slut alltmer expressiva, med tjockt pålagd färg (ibland blandad med sand och grus) och tydlig penselskrift. Mål-

eriet var en sinnlig och kreativ angelägenhet där ibland de figurativa utgångspunkterna kunde försvinna i ett rum av färg. Målningarna kunde växla mellan rik färgkontrast och en i det närmaste monokrom bildhållning.

Kännetecknande för hans grafik vid den här tidpunkten är de hårt bearbetade plåtarna med långa bitningar i syran som resulterade i reliefverkan och djup svärta. Akvatinten är grov och expressiv, ett exempel på Jürgen von Konows påstående att akvatint uttrycker sig i ytor. Det var år av experiment, där gärna olika grafiska tekniker blandades och samverkade, och upplagan inte så sällan stannade vid ett enda exemplar.

Liljevalchs konsthall arrangerade 1959 en grafikutställning kallad *Då och Nu* som ville sammanfatta decenniets olika vägar och inriktningar inom grafiken. Liksom i utställningen *Tretton Svenska grafiker* på Gummesons i Stockholm 1958, så deltog Einar

Nedan. *Bergsby Spanien*, torrnålsgravyr, kopparstick 1958, 269 × 635 mm

T.h. *Korsfästelse*, akvatint 1965, 670 × 436 mm

Persson här med bilder från Spanien: porträtt, landskap och interiörer. Per Bjurström beskriver i boken *Tre decennier svensk grafik* (1976) deltagarna på Liljevalchs som ett litet antal »särpräglade individualister som kan karakteriseras som produkter av 1950-talets friare inställning till grafiken«.

Överraskande nog bekänner Einar Persson i en tidningsintervju vid mitten av 1960-talet att det är »skönt att komma ifrån det skrivbordsarbete som grafiken innebär«. Även om nu grafikarbetet inte helt upphörde så koncentrerade han sig på sitt

måleri med all den energi som kännetecknade hans tidigare intensiva inriktning på den svartvita grafiken. Men Einar Persson stängde inte dörren till grafikverkstaden för gott. Han tog upp en del spanska motiv på nytt och fortsatte med stadsbilder och industrilandskap från Karlskoga och Bofors. Under många år har han med detaljrikedom och skärpa dokumenterat ett industrisamhälle i förvandling, från bruksort till mellansvensk småstad. I Einar Perssons bilder finns inget sökande efter försvinnande idyller. Det är en metamorfos, utan pittoreska inslag.

Sedan 1970-talet har Einar Perssons grafik visats i flera utställningar runt om i Sverige. 1977 arrangerades en stor retrospektiv utställning på Örebro läns museum som sedan vandrade vidare till Karlskoga och Hagfors. Med hjälp av lån från museer och privata samlingar fick utställningen en representativ bredd, samtidigt som det var möjligt att följa teman i hans grafik från det tidiga 50-talet; från exakta torrnålsgravyrer till de senare årens akvatintetsningar i stort format. På utställningen *111 + 1 Ett hundratolv år av svensk grafik* i Grafikens Hus i Mariefred 1999 visades tre av hans blad, och ett par år senare visades några av hans akvatintetsningar i Danmark. 2005 års upplaga av utställningen *ur Hans Majestät Konungens*

grafiksamling, denna gång med stad och arkitektur som tema, visades på Grafikens Hus sommaren och förhösten 2005. Einar representerades där med två industrilandskap, två blad som var helt okända för mig, men samtidigt var de ju en trevlig överraskning. Och vid vernissagen fick Einar själv tillfälle att berätta om just de bilderna för utställning-

ens invigare, och samlingens blivande ägare, kronprinsessan Victoria!

Einar Perssons grafik är fylld av överraskningar!

Dan Lekberg
konstnär, konstvetare